

Kanser Hastalarına Bakım Verenleri Güçlendirme: Bakım Veren Eğitimi ve Danışmanlığı

Empowering Caregivers of Cancer Patients: Caregiver Education and Counseling

Baise BİCAV¹, Sevinç KUTLUTÜRKAN²

ÖZ

Kanser, hastalık ve tedavi sürecinde hastaları ve hasta bireyin bakım sorumluluğunu yürüten bakım verenleri pek çok yönden etkilemektedir. Bakım verenleri psikolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik boyutlarıyla etkilemektedir. Bakım verenlerin yaşadıkları güçlüklerle baş etmede eğitim ve danışmanlığa gereksinimleri ortaya çıkmaktadır. Bakım verenler için planlanan eğitimler, bakım verenin fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan rahatlamasını, öz yeterliliğini arttırmasını ve yaşam kalitesini iyileştirici yönde olmalıdır. Bu derlemenin amacı, kanser hastalarına bakım verenlerin ve hastaların desteklenmesi için kullanımı giderek artan video destekli eğitim, web tabanlı eğitim, telefon danışmanlığı gibi yöntemlere ilişkin güncel bilgilerin sunulması ile eğitim programlarına farkındalığın oluşması ve kullanımının yaygınlaştırılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Bakım Veren, Eğitim, Hemşirelik, Kanser

ABSTRACT

Cancer affects patients and caregivers who are responsible for the care of the sick individual in many ways during the disease and treatment process. It affects caregivers with psychological, physical, social and economic dimensions. In order to cope with the difficulties experienced by caregivers, training and counselling are needed. The trainings planned for caregivers should improve the physical, social and psychological relaxation of the caregiver, increase self-efficacy and improve the quality of life. The purpose of this review is to raise awareness and spread the use of education programs by presenting updated information on methods such as video-assisted education, web-based education, telephone counseling, which are increasingly used to support cancer patients and caregivers.

Keywords: Caregiver, Cancer, Education, Nursing

¹ Öğr.Gör, Baise BİCAV, Hemşirelik, Yüksek İhtisas Üniversitesi, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler, baisebicav@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0648-9911

² Prof.Dr, Sevinç KUTLUTÜRKAN, Hemşirelik, Ankara Üniversitesi, İç Hastalıkları Hemşireliği, skutluturkan@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3230-0775

İletişim / Corresponding Author: Baise BİCAV
e-posta/e-mail: baisebicav@gmail.com

Geliş Tarihi / Received: 26.06.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 18.04.2024

GİRİŞ

Kanser tanısı alan hasta sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Globocan verilerine göre 2022 yılında yeni kanser tanısı almış 20 milyon kişi olduğu ve 2045 yılında bu sayının 32,6 milyona ulaşacağı belirtilmektedir.¹ Bununla birlikte kanser tedavi çeşitleri ve hastaların hayatta kalma süreleri artmaktadır. Aynı zamanda tedavi süreçlerindeki değişim hastaların bu süreçlerde fiziksel, sosyal, psikolojik olarak farklı sorunlar yaşamasına neden olmaktadır.² Kanser hastalığının tedavi ve bakımı sağlık kuruluşlarının yanında bireyin evinde devam etmektedir. Bakım verenler kanserin tedavi ve yönetiminde kritik öneme sahiptir. Ülkemizde bakım verme genellikle aile üyeleri ve akrabalarından oluşmaktadır. Bakım tek boyutlu olmayıp bireye fiziksel, emosyonel ve maddi desteği de kapsayan çok boyutlu bir süreçtir. Bu süreç tanı konulmasından hastanın hayatını kaybetmesine kadar devam eden uzun bir süreci oluşturmaktadır. Aile bireyleri öncelikle hastalık ve tedavi sürecine uyum daha sonra hastasının bakım aktivitelerine uyum sağlamaya çalışmaktadır. Bu sürecin hastayı birçok yönden etkilemesinin yanında bakım verenlerin kendi sorumluluklarını yerine getirememesi, çalışma hayatlarının sonlanması, aile ve sosyal ilişkilerinde sorunlar yaşanmasına ve sağlıklarının olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Bu nedenle bakım verenlere de fiziksel, sosyal, psikolojik açıdan yük oluşturmaktadır.^{2,3} Yük kavramı, bakım verenin üstlenmiş olduğu bakımla beraber ortaya çıkan ruhsal sıkıntı, bedensel sağlık problemleri, maddi sıkıntılar, sosyal problemler, aile ilişkilerinde yaşanan sorunlar ve kontrolün kendisinde olmadığı hissini yaşama gibi olumsuz sonuçlar olarak ifade edilmektedir.³ Kanser hastalarına bakım verenlerin diğer hastalıklara göre hastalık ve tedavi süreçlerinin doğası gereği ayrı bir bakım yükünün olduğu belirtilmektedir. Özdemir ve Özkaraman'ın (2022) yaptığı çalışmada kanser hastalarına bakım verenlerin bakım yükünün orta düzeyde olduğu ve hastaya uygulanan tedavi, aile tipi, gelir durumundan etkilendiğini belirtmişlerdir.⁴ Saraçoğlu ve ark., (2022)

yaptığı çalışmada kanser hastalarının bakım veren aile üyelerinin ağır bakım yükü algıladıklarını ve tükenmişlik yaşadıklarını belirtmişlerdir.⁵ Bu nedenle kanser hastalarına bakım verenlerin bakım yüklerinin incelendiği, ihtiyaç duyduğu destek gereksinimlerine bakılan çalışmalarda bakım verenlerin algıladıkları yükü azaltmak, sosyal ve psikolojik olarak destekleyebilmek ve bilgi gereksinimlerinin saptanıp çözümlenebilmesi için bakım verenlere yönelik eğitim planlamanın gerekliliği sonucu ortaya çıkmaktadır.⁶ Yıldız ve ark., (2017) yaptığı çalışmada kanser hastaların bakım verenlerin hastane ve ev ortamında karşılaştıkları zorluklarla baş edebilmeleri için hemşirelerin ve sağlık profesyonellerinin danışmanlık hizmeti vermesi önerilmektedir.⁷ Gürkan ve ark., (2021) yaptığı çalışmada da erişkin kanser hastalarına bakım veren aile üyelerinin orta düzeyde bakım yükü algıladığını bu yükün hastaya ve bakım verene ait çeşitli faktörlerden etkilendiğini belirtmişlerdir. Bu nedenle hemşirelerin bakım verme yükünü düzenli aralıklarla değerlendirmesi ve bakım yükünün yüksek olduğu alanları saptayıp eğitim ve danışmanlık vermesi gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.² Aile üyelerinin eğitiminde uygulanan öğretim stratejisi gereksinimlerine yanıt vermesi gerekir. Bu nedenle bakım verenlerin eğitiminde gereksinimlere yönelik eğitimler verilir. Dünya'da bakım verenlerin eğitiminde akran eğitimi, ev ziyaretleri, telefon danışmanlığı, online web tabanlı eğitim, motivasyonel görüşme ve öğrendiğini anlat gibi birçok yöntem kullanılmaktadır. Yapılan çalışmalar da bakım verene uygulanan eğitimin bakım yükünü azalttığı görülmektedir.⁸⁻¹³ Ülkemizde bakım verenlerle yapılan çalışmalarda daha çok bakım verenin bakım yükü, yaşam kalitesi ve gereksinimlerinin saptandığı tanımlayıcı çalışmalar bulunmaktadır. Kanser hastalarına bakım verenlere uygulanan eğitim ve danışmanlık konusunda çok az sayıda çalışmaya rastlanmıştır.^{14,15} Bu derlemenin de amacı günümüzde teknolojinin gelişmesi, bilgiye

erişimin kolaylaşmasıyla geleneksel eğitim modellerinin yerini alan ve dünya da sıklıkla kanser hastalarına bakım verenlerde kullanılan eğitimde güncel yaklaşımları ortaya koymaktır.

Akran Eğitimi

Akran danışmanlığı kişisel, sosyal, akademik olarak akranına yardım etmek için seçilen kişinin bu yardım ile ilgili eğitim görmesi ve eğitim sonrası akranına destekte bulunması olarak tanımlanmaktadır. Bir kişinin akranına yardım etmesidir. Akranının düşünce ve duygularını anlamalarını sağlar, yaşadıkları sorunun çözümüne yönelik seçenekleri açığa çıkarır, onlara destekleyici bir ilişki sunar ve onların kendi çözümlerini bulmalarını kolaylaştırma amacıyla yardımcı olmaya çalışır.¹⁶ Kanserli hastalara ve bakım verenlerine de akran danışmanlığı verilmektedir. Haynes-Maslow ve ark., (2017) yaptığı meme kanseri hastaları ve bakım verenlerine akran desteği çalışmalarında kanser hastası, bakım veren ve meme kanseri geçirmiş akranlar ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda beş tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar; “Yetkinlik”, “Cinsiyet”, “Yaş”, “Kanser Deneyimi” ve “Akranla İletişim”dir. “Yetkinlik” temasında, hasta ve bakım verenler bir akran danışmanının şefkatli, iyimser, duygusal olarak yetenekli ve yargılayıcı olmayan birisi olması isteği ifade edilmiştir. “Cinsiyet” temasında akran danışmanının aynı cinsiyette olmasının iletişimi kolaylaştıracağını ve “Yaş” temasında ise akran danışmanının yaş olarak kendilerine yakın ya da daha büyük olabileceğini istediklerini ifade ettikleri belirlenmiştir. “Kanser deneyimi” temasında aynı hastalığı geçirmiş ve iyileşmiş kişilerden akran danışmanı seçilmesinin önemli olduğunu ifade ettikleri saptanmıştır. Son olarak “Akranla iletişim” temasında ise kanser hastaları ve bakım verenler aile desteğinin önemli olduğu ama aile dışından bir akranla konuşurken duygularını, korkularını bir aile üyesine yük olmaktan ve onları endişelendirmekten korktukları için tam olarak ifade edemedikleri bu nedenle bir akranın onlara daha iyi geleceğini ifade

etmişlerdir.¹⁷ Mosher ve ark., (2018) ilerlemiş gastrointestinal kanserli hasta ve bakım verenlerine akran desteği ile başa çıkma becerileri kazandırmak amacıyla yaptığı çalışmada akran danışmanlığı hasta ve bakım verenin yorgunluğu ve bakım yükünü azalttığı saptanmıştır. Hasta ve bakım verenlerin başa çıkma becerilerinde ise tek başına akran eğitiminin etkili olmadığını belirtmişlerdir.¹⁹ Berry-Carter ve ark., (2021) yaptığı kanserli çocukların bakım verenlere yönelik yapılan 20 benzer deneyim yaşamış akran danışmanı ve 72 bakım verenden oluşan çalışmada kanserli çocuğa bakım verenler ve ebeveynlerin akran danışmanlığına olumlu baktığını, süreci daha iyi anladığı ve endişesinin azaldığını saptamışlardır.¹¹ Bu çalışmalar doğrultusunda, özellikle olumlu bakış açısına sahip bireylerle görüşme sağlanması ve süreç içerisinde olumlu baş etme stratejilerini birbirine kazandırma boyutlarıyla akran eğitimi bakım verenlerin eğitim ve danışmanlığında değerlendirilebilir.

Telefon Danışmanlığı

Telefon danışmanlığı bakım verenler ve hastalar ile etkileşim kurarak sosyal desteği artırır ve psikolojik sıkıntıların azalmasına katkı sağlar. Bakım veren ve hastaların yaşadığı sorunlara odaklanıp bu sorunları ele almayı kolaylaştırır.¹⁹ Heckel ve ark., (2018) yaptığı kanser hastalarına bakım verenlerin bakım yükünü azaltmak için telefonla arama programı çalışmasında bakım verenler deney ve kontrol grubuna ayrılmıştır. Deney grubu telefon danışmanlığı ile takip edilmiştir. 1 aylık izlem sonucunda bakım verenin bakım yüküne telefon danışmanlığının etkisi olmadığı karşılanamayan ihtiyaç sayısını azalttığını belirtmişlerdir.²⁰ Badger ve ark., (2020) meme kanseri olana bakım veren ve hastaların psikolojik sıkıntı ve semptomlarını yönetmek için hasta ve bakım verenlere iki ay boyunca telefonla danışmanlık ve destekleyici sağlık eğitimi verilmiştir. Dördüncü ve altıncı aylarda ise hasta ve bakım verenler değerlendirilmiştir. Telefonla danışmanlığın hastalarda semptom sayısını azalttığı bakım verenlerin ise anksiyete ve depresyonunu azalttığını belirtmişlerdir.¹⁹

Lewis ve ark., (2022) yaptığı çalışmada meme kanseri olan hastaların bakım veren eşlerine telefonla verilen danışmanlık sonucunda bakım verenlerin depresyon ve kaygılarının önemli ölçüde iyileştiğini, öz yeterliliklerinin ve meme kanseri olan eşlerini destekleme becerilerinin geliştiğini belirtmişlerdir.²¹ Literatürde yer alan çalışmalar ile hem hasta hem de bakım veren tarafından yaşanan sorunların yönetimine olumlu etki gösterdiği görülmektedir. Telefon danışmanlığı uygulamasının bakım verenler tarafından sağlık sistemine ulaşım kolaylığı sağlaması ve kendilerini güvende hissetmelerini sağlaması açılarından kurumsal imkanlar dahilinde değerlendirilmesi ve işletilmesi bakım kalitesine önemli katkılar sağlayacaktır.

Online ve Web Tabanlı Danışmanlık

Sağlık bakım sisteminde meydana gelen teknolojik değişimler özellikle yaşanan COVID-19 pandemisi kliniklerde hastaların bakım ve eğitiminde değişikliklere neden olmuştur. Teknoloji tabanlı müdahaleler planlarken kullanacak kişilere ne kadar yarar sağlayacak bu teknolojiye erişimde bir engelin olup olmadığını belirlemek önemlidir. Tüm kullanıcıların ihtiyacını karşılayıp karşılamadığı değerlendirilmelidir.²² Washington ve ark., bakım verenlerin çevrimiçi destek grubuna katılımını etkileyen faktörleri incelediği çalışmada bakım verenlerin çevrimiçi grupta kişisel bilgileri paylaşma da isteksiz olduğunu ve birçok bakım verenin düzenli olarak katılmadığını kısa süreli katıldığını bu nedenle eğitim planlanırken grubun özelliklerine ve ihtiyaçlarına göre planlanması gerektiğini bildirmişlerdir.²³ Yapılan çalışmalarda kanser hastalarına bakım verenlerin teknoloji tabanlı müdahaleler sonrasında kanser bilgisi ve iletişimlerinin önemli ölçüde iyileştiğini göstermektedir.^{22,24} Merz ve ark., (2022) yaptığı ilerlemiş kanser hastaları ve bakım verenleri için destekleyici bakım mobil uygulaması müdahalesi çalışmasında hasta ve bakım verenlerin destekleyici bakım gereksinimlerini karşıladığını bakım verenlerin yaşam kalitesini artırdığını

belirtmişlerdir.²⁵ Chen ve ark., (2022) ilerlemiş kanser hastalarına ve bakım verenlere uyguladığı WeChat tabanlı ikili yaşam gözden geçirme programına hasta ve bakım verenler deney ve kontrol olarak randomize edilerek dört hafta boyunca takip edilmiştir. Deney grubu haftada iki kez WeChat tabanlı ikili yaşam gözden geçirme programı almıştır. Bu programa katılan grubun hasta ve bakım verenlerinde yaşam kalitesi ve aile uyumunda artış saptamışlar ve bakım verenlerin bakım yükünün azaldığını belirtmişlerdir.²⁶ Uysal ve ark., (2021) yaptığı çalışmada bakım verenlerin radyoterapi sürecini güçlendirmek için mobil destekli güçlendirme programı uygulamışlardır. Mobil destekli güçlendirme programı radyoterapi süreci ile ilgili eğitim ve bilgilendirmelerden, videolardan, etkinliklerden ve radyoterapi sürecinde hasta yakınlarına destek olacak soru-cevap modüllerinden oluşturulmuştur. Mobil destekli güçlendirme programı uygulanan hasta ve bakım verenlerin kontrol grubuna göre ortalama sıkıntı puanlarının daha düşük ve yaşam kalitesinin daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir.²⁷ Luo ve ark., (2020) yaptığı bakım verenlere uygulanan web tabanlı eğitimleri inceledikleri sistematik derlemede eğitimlerin içeriğinin bilgi desteği, iletişim desteği, beceri geliştirme ve psiko-eğitimden oluştuğunu ifade etmektedirler. Bu eğitimlerin kanser hastalarına bakım verenlerin fizyolojik ve psikolojik sağlıklarını, yaşam kalitesini olumlu etkilediğini bildirmişlerdir.²⁸ Nightingale ve ark., (2022) baş boyun kanserli hastalara bakım verenlere uyguladıkları psiko-eğitim ve öz yönetim becerilerini geliştirmeye yönelik eğitimin bakım verenlerin bakım verme öz yeterliliğini artırdığını belirtmişlerdir. Özellikle progresif gevşeme egzersizinin öz yeterliliği önemli ölçüde etkilediğini belirtmişlerdir.²⁹ Li ve ark., (2022) yaptığı sistematik derleme ve meta analiz çalışmasında e-sağlık uygulamalarının yani sağlık eğitimini, bilgi ve araştırmayı geliştirmek için kullanılan teknolojik uygulamaların bakım verenlerin depresyonu ve yaşam kalitesini önemli ölçüde iyileştirdiğini bakım yüküne etki etmediğini

bildirmişlerdir.⁹ Sağlık sisteminde dünya genelinde yaşanan pandemi sürecinin önemli bir kazanımı olarak “*Online ve Web Tabanlı Danışmanlık*” uygulamalarının yaygınlaşması ve daha aktif olarak kullanımının artması bireylerin sağlık profesyonelleriyle daha yakın etkileşimini hasta bakım sürecinin içerisinde bakım verenlere olumlu katkılar sağladığı ve sağlayacağı düşünülmektedir.

Öğrendiğini Anlat Yöntemi

Öğrendiğini anlat yöntemi sağlık çalışanları ve hizmet alanlar arasındaki iletişimi kolaylaştıran tanı, tedavi ve ilaçları ile ilgili bilgileri öğrenmelerini sağlayan etkili bir yöntemdir. Hastaların ve bakım verenlerin sağlık ekibi ile iletişimi sırasında önemli bilgileri hatırlamaları ve açıklama yapmalarını gerektiren bir yöntemdir. Yöntem açıklama, öğrendiğini anlattırma, değerlendirme, tekrarlama ve yeniden değerlendirme aşamalarından oluşmaktadır. En önemli avantajlarından birisi sağlık ekibinin aktardığı bilginin doğru anlaşılıp anlaşılmadığını belirlemesidir. Son yıllarda hasta eğitiminde sıklıkla kullanılan bir yöntemdir.³⁰⁻³² Öğrendiğini anlat yöntemi daha çok kanser hastalarına bakım verenlere göre sadece kanser hastalarıyla yapılmıştır. Choi ve Choi'nin (2021) kanserli hastalara öğrendiğini anlat yöntemiyle verilen eğitimin etkisini incelediği sistematik derlemede öğrendiğini anlat yönteminin kanser hastalarında anksiyete, ölüm kaygısı, sağlık okuryazarlığı semptom deneyimi ve öz yeterliliği olumlu etkilediğini belirtmişlerdir.³³ Prochnow ve ark., (2019) yaptığı hasta ve bakım verenlerine hastaya yeni başlana ilaçların kullanımı konusunda öğrendiğini anlat yöntemiyle eğitimin hasta ve bakım verenlerde ilacın kullanımı ve yan etkilerini daha iyi öğrendiklerini belirtmişlerdir.³⁴ Literatürde yer alan çalışmalarla birlikte, “*Öğrendiğini anlat yöntemi*” aslında hasta ve bakım verenlerin

eğitim/danışmanlık aktivitelerinde kültürel yapımız içerisinde informal bir şekilde yaptığımız ya da uyguladığımız bir yöntemdir. Toplumumuzda özellikle hastalık süreçlerinde hasta yakınları benzer sağlık sorununa sahip kişiler ile görüşmeleri sırasında paylaşımlarda bulunmaktadır. Bu paylaşımlar; bakım süreci içerisinde birbirlerine hasta bakım, sosyal destek kaynaklarına ulaşım, sağlık sistemini etkili kullanma boyutlarıyla destek sağlayarak sürecin daha kolay yaşanmasına katkı sağlamaktadır. Bu yöntemin avantajlı yönleri değerlendirilerek formal bir eğitim yöntemi olarak kullanımı sağlanabilir.

Ev Ziyaretleri

Ev ziyaretleri hem bakım verenlerin hem de hastaların konforunu artıran bir danışmanlık yöntemidir. Hasta ve bakım verenin yaşam kalitesini artırır aynı zamanda hastane yatışlarını azaltarak sağlık maliyetlerini azaltır.^{35,36} Han ve ark., (2018) yaptığı çalışmada kanser hastalarına bakım verenlerin kanser ağrı yönetiminde yaşadıkları zorlukları belirlemek için hemşirelerin yaptığı ev ziyaretlerinde bakım verenlerin %30'u iletişim ve ekip çalışması, %27'si ilaç kullanımı ve bilgisi konusunda zorluk yaşadıklarını bildirmişlerdir. Bakım verenlerin %52'sinde ağrı yönetiminde zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Hemşirelerin ev ziyaretlerinde bakım verenlerin ağrı yönetiminde yaşadıkları zorlukları değerlendirmesi ve eğitim planlaması gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.³⁷ Chen ve ark., (2021) yaptığı çalışmada kanserli hasta ve aile bakıcılarına hemşire rehberliğinde 6-9 hafta boyunca ev ziyaretleri, telefon görüşmeleri ve psikososyal eğitim düzenlemişlerdir. Hem hasta hem de bakım verenlerde öz yeterliliklerinde artma ve bakım verenlerin yaşam kalitesinde artma olduğunu belirtmişlerdir.³⁸

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan çalışmalarda kanser hastalarına bakım verenlerin kanser hastası olan yakınına bakım verirken birçok yönden sorunla karşılaştığı ve bu sorunlarla baş etmede eğitim ve danışmanlığın önemli bir rolü olduğu görülmektedir. Hemşireler kanser hastası ve bakım verenlere akran eğitimi, online web tabanlı eğitim, video konferans yoluyla eğitim, telefonla danışmanlık ve ev ziyaretleri gibi birçok yöntem kullanarak eğitimler planlamalarının çok önemli katkıları

sağlayacağı açıktır. Bu eğitimlerin kanser hastaları ve bakım verenlerin yaşam kalitesini artırdığı, fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan desteklediği, bakım verenlerin bakım yükünü azaltmada olumlu etkileri görülmektedir. Hasta ve bakım verenlerin bireysel gereksinimleri temelinde uygun eğitim yöntemi ya da yöntemlerin kombinasyonu sağlanarak eğitim ve danışmanlığın planlanması gereklidir.

KAYNAKLAR

1. Global Cancer Observatory (2022). "New Global Cancer Data". Erişim Adresi: <https://gco.iarc.fr/tomorrow/en/dataviz/isotype> (Erişim tarihi: 22.09.2024)
2. Gürkan, A, Dikmen Aydın, Y, Kırtıl, İ. ve Oğuz, S. (2021). "Erişkin Kanser Hastalarının Aile Bakım Vericilerinin Bakım Verme Yükü ve Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi". Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences, 13 (3), 457-67.
3. Lafcı, D, Yıldız, E, Toru, F. ve Karakaya, D. (2020). "Kanser Hastalarında Bakım Yükü ve Bakım Verenlere Etkisi". Sağlık Akademisyenleri Dergisi, 7 (2), 105-113.
4. Özdemir, G. ve Özkaraman, A. (2022). "Kanser Hastasına Bakım Verenlerin Bakım Yükü ve Duyusal Zekâ Düzeylerinin Değerlendirilmesi". Gevher Nesibe Journal of Medical and Health Sciences, 7 (18), 49-63.
5. Saraçoğlu, E, Altay, B. ve Dönmez, M.D. (2022). "Kanserli Hastalara Bakım Veren Aile Üyelerinin Bakım Verme Yükü ve Tükenmişlik Düzeyleri". Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10 (124), 370-382. <https://dx.doi.org/10.29228/ASOS.54970>
6. Bilgin, A, Özdemir, L. and Öksüzoğlu, O. B. (2022). "Examination of Family Caregivers of Advanced Cancer Patients Within the Scope of the Cancer Family Caregiving Experience Model: An Embedded Mixed-Methods Design". European Journal of Cancer Care, 31 (6), e13659. <https://doi.org/10.1111/ecc.13659>
7. Yıldız, E, Karakaş, S. A, Güngörmüş, Z. and Cengiz, M. (2017). "Levels of Care Burden and Self-efficacy for Informal Caregiver of Patients With Cancer". Holistic Nursing Practice, 31 (1), 7-15. <https://doi.org/10.1097/HNP.000000000000185>
8. Gunn, K.M, Ross, X.S. and Olver, I. (2022). "Optimizing Rural People's Access to Relevant Cancer Education and Support Using Peer-Led YouTube Films". Journal of Cancer Education, 37 (4), 973-982. <https://doi.org/10.1007/s13187-020-01908-w>
9. Li, Y, Li, J, Zhang, Y, Ding, Y. and Hu, X. (2022). "The Effectiveness of E-Health Interventions on Caregiver Burden, Depression, and Quality of Life in Informal Caregivers of Patients with Cancer: A Systematic Review And Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials". International Journal of Nursing Studies, 127, 104179. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2022.104179>
10. Gohari, F, Hasanvand, S, Gholami, M, Heydari, H, Baharvand, P. and Almasian, M. (2022). "Comparison of the Effectiveness of Home Visits and Telephone Follow-Up on the Self-Efficacy of Patients Having Un-Dergone Coronary Artery Bypass Graft Surgery (CABG) and the Burden of Their Family Caregivers: A Randomized Con-Trolled Trial". Investigacion Y Educacion En Enfermeria, 40 (1), e14. <https://doi.org/10.17533/udea.iee.v40n1e1>
11. Berry-Carter, K, Barnett, B, Canavera, K, Baker, J.N. and Mandrell, B.N. (2021). "Development of a Structured Peer Mentoring Program for Support of Parents and Caregivers of Children with Cancer". Journal of Pediatric Nursing, 59, 131-136. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2021.03.031>
12. Kim, H, Goldsmith, J.V, Sengupta, S, Mahmood, A, Powell, M.P, Bhatt, J, Chang, C. F. and Bhuyan, S.S. (2019). "Mobile Health Application and e-Health Literacy: Opportunities and Concerns for Cancer Patients and Caregivers". Journal of Cancer Education, 34 (1), 3-8. <https://doi.org/10.1007/s13187-017-1293-5>
13. Mourão, C.M.L, Fernandes, A.F.C, Moreira, D.P. and Martins, M.C. (2017). "Motivational Interviewing in the Social Support of Caregivers of Patients with Breast Cancer in Chemotherapy". Entrevista Motivacional No Suporte Social De Cuidadores De Pacientes Com Câncer De Mama Em Quimioterapia. Revista da Escola de Enfermagem da USP, 51, e03268. <https://doi.org/10.1590/S1980-220X2017001803268>
14. Toptaş Kılıç, S. ve Öz, F. (2019). "Kanser Hastalarına Bakım Veren Aile Üyelerinin Sorunları, Yaşam Kalitesi ve Müdahaleler". Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 6 (3), 197-204.
15. Uğur, Ö. ve Fadiloğlu, Z. (2012). "Kanser Hastasına Bakım Verenlere Uygulanan Planlı Eğitimin Bakım Veren Yükü Üzerine Etkisi". Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi, 1 (2), 53-58.
16. Aladağ, M. ve Tezer, E. (2016). "Akran Danışmanlığı Nedir? Ne Değildir?". Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3 (27), 139-152.
17. Haynes-Maslow, L., Allcock, M. and Johnson, L.S. (2017). "Peer Support Preferences Among African-American Breast Cancer Survivors And Caregivers". Supportive Care in Cancer, 25 (5), 1511-1517. <https://doi.org/10.1007/s00520-016-3550-2>
18. Mosher, C.E, Secinti, E, Johns, S.A, O'Neil, B.H, Helft, P.R, Shahda, S, Jalal, S.I. and Champion, V.L. (2018). "Examining The Effect of Peer Helping in a Coping Skills Intervention: A Randomized Controlled Trial for Advanced Gastrointestinal Cancer Patients and Their Family Caregivers". Quality of Life Research: An International Journal of Quality of Life Aspects of Treatment, Care and Rehabilitation, 27 (2), 515-528. <https://doi.org/10.1007/s11136-017-1620-7>
19. Badger, T.A, Segrin, C, Sikorskii, A, Pasvogel, A, Weihs, K, Lopez, A.M. and Chalasani, P. (2020). "Randomized Controlled Trial of Supportive Care Interventions to Manage Psychological Distress and Symptoms in Latinas with Breast Cancer and Their Informal Caregivers". Psychology & Health, 35 (1), 87-106. <https://doi.org/10.1080/08870446.2019.1626395>

20. Heckel, L, Fennell, K.M, Reynolds, J, Boltong, A, Botti, M, Osborne, R.H, Mihalopoulos, C, Chirgwin, J, Williams, M, Gaskin, C. J, Ashley, D.M. and Livingston, P. M. (2018). "Efficacy of A Telephone Outcall Program to Reduce Caregiver Burden Among Caregivers of Cancer Patients [PROTECT]: A Randomised Controlled Trial". *BMC Cancer*, 18 (1), 59. <https://doi.org/10.1186/s12885-017-3961-6>
21. Lewis, F.M, Griffith, K.A, Wu, K.C, Shands, M.E. and Zahlis, E.H. (2022). "Helping Us Heal: Telephone Versus in-Person Marital Communication and Support Counseling for Spouse Caregivers of Wives with Breast Cancer". *Supportive Care in Cancer*, 30 (1), 793–803. <https://doi.org/10.1007/s00520-021-06439-8>
22. Su, Z, Li, X, McDonnell, D, Fernandez, A.A, Flores, B.E. and Wang, J. (2021). "Technology-Based Interventions for Cancer Caregivers: Concept Analysis". *JMIR Cancer*, 7 (4), e22140. <https://doi.org/10.2196/22140>
23. Washington, K.T, Oliver, D.P, Benson, J.J, Rolbiecki, A.J, Jorgensen, L.A, Cruz-Oliver, D.M. and Demiris, G. (2020). "Factors Influencing Engagement in an Online Support Group for Family Caregivers of Individuals with Advanced Cancer". *Journal of Psychosocial Oncology*, 38 (3), 235–250. <https://doi.org/10.1080/07347332.2019.1680592>
24. Heynsbergh, N, Heckel, L, Botti, M. and Livingston, P.M. (2018). "Feasibility, Useability and Acceptability of Technology-Based Interventions for Informal Cancer Carers: A Systematic Review". *BMC Cancer*, 18 (1), 244. <https://doi.org/10.1186/s12885-018-4160-9>
25. Merz, A, Mohamed, A, Corbett, C, Herring, K, Hildenbrand, J, Locke, S.C, Patierno, S, Troy, J, Wolf, S, Zafar, S.Y, Chilcott, J, Higgins, A, Manassei, H, McCoy, C, Buckingham, T.L. and LeBlanc, T.W. (2022). "A Single-Site Pilot Feasibility Randomized Trial of A Supportive Care Mobile Application Intervention for Patients with Advanced Cancer and Caregivers". *Supportive Care in Cancer*, 30 (10), 7853–7861. <https://doi.org/10.1007/s00520-022-07224-x>
26. Chen, Y, Sun, L, Xiao, H, Zheng, J. and Lin, X. (2022). "Evaluation of a WeChat-based Dyadic Life Review Program for People with Advanced Cancer and Family Caregivers: A Mixed-Method Feasibility Study". *Palliative Medicine*, 36 (3), 498–509. <https://doi.org/10.1177/02692163211066736>
27. Uysal, N, Bağçivan, G, Özkaraman, A, Karaaslan Eşer, A, Çetin, F, Çalışkan, B.B, Elöz, A, Gündođdu, E.İ, Olcay, G.K, Kaya, B. and Soylu, Y. (2021). "Empowering Caregivers in the Radiotherapy Process: The Results of A Randomized Controlled Trial". *Supportive Care in Cancer*, 29 (5), 2395–2404. <https://doi.org/10.1007/s00520-020-05743-z>
28. Luo, X, Gao, L, Li, J, Lin, Y, Zhao, J. and Li, Q. (2020). "A Critical Literature Review of Dyadic Web-Based Interventions to Support Cancer Patients and Their Caregivers, and Directions for Future Research". *Psycho-Oncology*, 29 (1), 38–48. <https://doi.org/10.1002/pon.5278>
29. Nightingale, C, Sterba, K.R, Levine, B, Tooze, J.A, Greven, K, Frizzell, B, Hughes, R. T, Snavelly, A, Lesser, G.J, Norona, S, Pleasant, K. and Weaver, K.E. (2022). "Feasibility and Acceptability of a Multi-Modality Self-Management Intervention for Head and Neck Cancer Caregivers: A Pilot Randomized Trial". *Integrative Cancer Therapies*, 21, 15347354221098984. <https://doi.org/10.1177/15347354221098984>
30. Kul Uçtu, A. ve Özerdoğan, N. (2020). "Emzirme Eğitiminde Öğrendiğini Anlat (Teach-Back) Yönteminin Kullanımı". *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 23 (1): 162-168. DOI: 10.17049/ataunihem.548173
31. Cutilli, C.C. (2020). "Excellence in Patient Education: Evidence-Based Education that Sticks and Improves Patient Outcomes". *The Nursing Clinics of North America*, 55 (2), 267–282. <https://doi.org/10.1016/j.cnur.2020.02.007>
32. Farris, C. (2015). "The Teach Back Method". *Home Healthcare Now*, 33 (6), 344–345. <https://doi.org/10.1097/NHH.0000000000000244>
33. Choi, S. and Choi, J. (2021). "Effects of the Teach-Back Method Among Cancer Patients: A Systematic Review of the Literature". *Supportive Care in Cancer*, 29 (12), 7259–7268. <https://doi.org/10.1007/s00520-021-06445-w>
34. Prochnow, J.A, Meiers, S.J. and Schekel, M.M. (2019). "Improving Patient and Caregiver New Medication Education Using an Innovative Teach-back Toolkit". *Journal of Nursing Care Quality*, 34 (2), 101–106. <https://doi.org/10.1097/NCQ.0000000000000342>
35. Wu, T.Y, Hsiao, S.H, Huang, S.J, Kuo, K.L, Woung, L.C. and Chen, F.C. (2021). "The Effect of Home Visits on Healthcare Resource Utilisation". *Australian Journal of General Practice*, 50 (8), 595–602. <https://doi.org/10.31128/AJGP-07-20-5512>
36. Rico-Blázquez, M, García-Sanz, P, Martín-Martín, M, López-Rodríguez, J.A, Morey-Montalvo, M, Sanz-Cuesta, T, Rivera-Álvarez, A, Araujo-Calvo, M, Frías-Redondo, S, Escortell-Mayor, E, Cura-González, I.D. and CuidaCare Group (2021). "Effectiveness of A Home-Based Nursing Support and Cognitive Restructuring Intervention on the Quality of Life of Family Caregivers in Primary Care: A Pragmatic Cluster-Randomized Controlled Trial". *International Journal of Nursing Studies*, 120, 103955. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2021.103955>
37. Han, C.J, Chi, N.C, Han, S, Demiris, G, Parker-Oliver, D, Washington, K, Clayton, M. F, Reblin, M. and Ellington, L. (2018). "Communicating Caregivers' Challenges with Cancer Pain Management: An Analysis of Home Hospice Visits". *Journal of Pain and Symptom Management*, 55 (5), 1296–1303. <https://doi.org/10.1016/j.jpainsymman.2018.01.004>
38. Chen, H.L, Annie Kao, T.S, Reuille, K.M. and Northouse, L. (2021). "FOCUS Program: Treating Patients with Cancer and Family Caregivers as a Unit of Care". *Clinical Journal of Oncology Nursing*, 25 (3), 17–25. <https://doi.org/10.1188/21.CJON.E17-E25>